

PREGĂTIREA PROFESIONALĂ ŞI GRADUL ACADEMIC ALE LUI IOAN PIUARIU-MOLNAR

A. Huttmann

Ioan Piuariu-Molnar, de la a cărui moarte s-au împlinit anul trecut 150 ani, a fost un reprezentant strălucit al erei luminismului de la noi, activînd atît ca medic, pedagog, filolog, publicist, istoric şi traducător, cît şi ca om politic.

El este primul dacomân din Transilvania, care a obţinut în medicină un grad academic şi este în acelaşi timp primul român care a ocupat un post de profesor universitar.

Înainte de *Ioan Piuariu-Molnar*, oculiştii care activau în ţările române, în cele mai multe cazuri nu aveau o pregătire universitară. Ei învăţau această specialitate în cadrul breslelor la un maestru-chirurg, iar după aceea cei mai mulţi dintre ei deveneau ambulanţi. Numărul lor în ţară a fost foarte redus.

După ce au executat cu succes mai multe operaţii de ochi, mai ales operaţii de cataractă, unii dintre oculiştii proveniţi din rândurile chirurgilor se prezentau la un examen în faţa unei facultăţi de medicină.

Nici la nivelul celor mai înaintate facultăţi de medicină nu existau încă pînă la începutul secolului al XIX-lea clinici de oftalmologie, prima clinică din lume de acest fel fiind înfiinţată la Viena în anul 1812 (1).

Ioan Piuariu-Molnar s-a născut în anul 1749 în comuna Sadu din scaunul Sibiului, ca fiul protopopului ortodox *Ioan Piuariu*. Tatăl său s-a opus catolicizării şi răspîndirii bisericii greco-catolice. Din această cauză a fost arestat şi dus la Viena (1760). Într-o scrisoare a soţiei sale *Patrăşia*, scrisă soţului ei la 23 februarie 1761, deci cînd *Piuariu* junior avea 11 ani, aflăm următoarele despre situaţia în care se aflau copiii lui: „... Pruncii Sfinţiei tale, cari te doresc aşa cît mult, cari au rămas ca nişte pui de porumb izbiţi la pămînt şi zdrobiţi de durere, aşteptînd în fiecare zi, să vie tatăl lor şi să se bucure de îmbrăţişarea lui...” (2). Este prima ştire documentară despre oculistul *Piuariu-Molnar*.

Nu se ştie cu exactitate, unde şi-a făcut şcoala elementară şi liceul *Ioan Piuariu-Molnar*. Că a urmat un liceu public este cert şi se poate dovedi prin faptul că cunoştea la perfecţie, în afară de limba sa maternă, şi limbile germană şi maghiară şi mai ales limba latină, în care şi-a ţinut mai tirziu prelegerile la şcoala medico-chirurgicală din Cluj (3) şi în care şi-a redactat lucrarea sa ştiinţifică „*Paraenesis ad auditores chyrgiacae*...”

În privinţa localităţilor în care *Piuariu-Molnar* putea să frecventeze cursurile liceale, unii au fost de părere că a învăţat la Sibiu şi la Cluj (4), iar alţii cred că a învăţat la Blaj (5). A reieşit însă că nu există dovezi pentru supoziţia că *Piuariu-Molnar* a învăţat la Cluj, numele său nefigurînd printre foştii elevi ai liceului Piariştilor (6).

Negăsindu-l printre elevii liceului din Cluj, l-am căutat pe *Piuariu-Molnar* printre elevii Colegiului reformat din Aiud, unde s-au păstrat matricolele, din păcate însă tot cu rezultat negativ (7).

În matricola liceului latin din Sibiu (liceul săsesc de mai tirziu) nu apare numele lui *Piuariu-Molnar* şi nici în matricolele actualului liceu „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, şcoală înfiinţată încă la sfîrşitul secolului al XVII-lea, nu figurează cel căutat. Este însă adevărat că matricola acestui liceu este completă abia din anul 1799 şi că fiul lui *Ioan Piuariu-Molnar* şi-a nume *Joseph Molnar* von Müllersheim, a fost înscris în această şcoală în anul 1792 sau 1793 şi că a frecventat-o pînă la absolvire. Din aceste fapte se poate trage deci concluzia că *Ioan Piuariu-Molnar*

a avut relații cu această școală și este posibil să fi învățat acolo cel puțin un timp oarecare (8).

Pe de altă parte există însă informații că *Piuarium-Molnar* ar fi trecut și prin școlile de la Blaj (știre provenite de la *Nicolae Brânzeu*.) Totuși numele său nu s-a mai putut regăsi în evidențele fostei mitropolii a Blajului (9).

Creдем în consecință că *Piuarium-Molnar* a fost înscris la liceul de stat din Sibiu, care se găsea la numai 14 km de comuna sa natală. În acest liceu limbile de predare au fost cea latină și maghiară.

Presupunem că aproximativ în anul 1767, deci la vârsta de 18 ani, *Ioan Piuarium-Molnar* a terminat cursurile școlii medii.

Despre studiile sale universitare s-a scris relativ mult în literatura noastră. Dintr-o adresă a cancelariei aulice din Viena din 2 aprilie 1787 se știa că *Piuarium-Molnar* a studiat la facultatea de medicină din Viena, terminând aceste studii cu rezultate frumoase („mit besonderer Geschicklichkeit“) (10). Se pare că aceste studii le-a făcut cu ajutorul unui stipendiu, obținut de la curtea din Viena pe baza propunerii guvernatorului Transilvaniei *Samuel von Brukenthal* (11).

În ceea ce privește motivele care l-au determinat a îmbrățișa studiul oculisticii, *Piuarium-Molnar* spune mai târziu, în lucrarea sa „*Paraenesis ad auditores chirurgiae...*“: „Fiind organul vederii atât de important între părțile corpului — și ca frumusețe și ca finețe — este necesar să i se dea o atenție specială“ (12).

Mulți autori au crezut că *Piuarium-Molnar* și-a dobândit la Viena titlul de doctor în medicină. Rîndul acestor autori începe în anul 1922 cu *Ion Lupuș* și se termină în anul 1964 cu Istoria României (volumul III.) (13).

Totuși *V. Bologa* a observat încă acum câteva decenii că în actele rămase de la el, *Piuarium-Molnar* nu semnează niciodată ca doctor în medicină (14) și că nici în actele oficiale, eliberate de către autoritățile timpului său, nu este trecut ca doctor.

Adresîndu-se încă în anul 1926 arhivarului Universității din Viena, profesorul *V. Bologa* a primit răspunsul că listele doctorilor în medicină, promoși la Viena în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, s-au păstrat în întregime și că *Piuarium-Molnar* nu figurează în aceste liste (15). În anul 1928 prof. *V. Bologa* scria că lipsa lui *Piuarium-Molnar* în listele promoșiilor din Viena se poate explica numai prin faptul că el nu a fost un „*medicus purus*“, ci numai magistrul în chirurgie (16). Același autor adăuga în 1943: „Ne-am putea gândi și la aceea că *Piuarium* nici nu a studiat la o facultate, ci a făcut ucenicie în chirurgie și oculistică și a devenit membru al breslei chirurgilor, „meșter chirurg“ (nu „*Magister chirurgiae*“ cu diplomă de la o facultate), lucru obișnuit în vremea aceea în Transilvania. Această presupunere cade însă din capul locului, deoarece e greu de admis că ar fi putut ajunge mai târziu profesor la o școală înaltă, fără a avea o diplomă academică“ (17).

În consecință, în literatura noastră medico-istorică, emanînd de la școala de istoria medicinei din Cluj, începînd cu anul 1928 s-a fixat părerea, pe deplin justificată față de documentele atunci existente, că *Ioan Piuarium-Molnar* a obținut la Viena titlul de magistrul în chirurgie (18). Pentru această supoziție plădă și cererea minerului *Vasile Munteanu*, înaintată încă la data de 24 iunie 1777 tezaurariatului minier din Transilvania, care cerea să fie trimis pentru un tratament oculistic la Sibiu „la un oarecare chirurg vestit, *Ioannes Molnar*, care se pricepe să redea ochilor vederea“ (19).

Începînd cu anul 1943 autorii au început să-și exprime convingerea că *Ioan Piuarium-Molnar* și-a dobândit la Viena titlul de magistrul în chirurgie și oculistică (20). În cele ce urmează se va vedea cit de aproape au fost ei — în lipsa unor documente concrete — de adevăr.

Cu toate că numele lui *Piuarium-Molnar* nu a putut fi găsit în anul 1926 în matricolele facultății de medicină din Viena, m-am adresat totuși încă o dată, la

data de 6 iunie 1963, Arhivei Universității din Viena, primind la data de 15 iunie 1963 următorul răspuns:

„In Acta Facultatis Medicae (1764—74) se găsește pe pagina 266 următoarea notiță, referitoare la anul 1774:

Examen oculistae: Ioannes Molnar, Graeciritus (sic), in Transylvania, 24. Octobris“ (21).

În felul acesta s-a stabilit definitiv că *Ioan Piuariu-Molnar* a fost promovat la data de 24 octombrie 1774 la facultatea de medicină din Viena, obținind gradul de magistru în oftalmologie.

Pe vremea aceea studiul oftalmologiei nu a ținut cu siguranță mai mult de 2 ani. Și cursurile de oftalmologie ținute mai târziu — începînd cu anul 1791 — de către *Piuariu-Molnar* la Academia din Cluj, nu au ținut mai mult de doi ani, oftalmologia predîndu-se în fiecare an școlar în realitate numai timp de cîte trei luni (22). Încă în 1812, după înființarea Clinicii de oftalmologie de la Viena, studenții care voiau să devină magistri în oftalmologie, trebuiau să studieze această specialitate timp de 2 semestre și trebuiau să execute, sub controlul profesorului, o operație de cataractă (23).

Presupunem în consecință că *Piuariu-Molnar*, fiul sărac al unui preot persecutat, primind și stîndiul de studii cu siguranță numai pentru un timp limitat, nu a stat la Viena, în scopul studiilor sale universitare, mai mult de aproximativ 2 ani, deci între anii 1773 și 1774.

Se pare că stîndiul de studii i-a fost acordat de către guvernul transilvănean sau de către curtea din Viena în urma recomandării guvernatorului Transilvaniei, *Samuel von Brukenthal*. Numai astfel se poate explica faptul că *Piuariu-Molnar* la 11 ani după promoția sa, în clipa în care editează cartea „*Economia stupilor*“ (1785), dedicată lui *Brukenthal*, se adresează acestuia, în prefața cărții, în felul următor: „A științelor Patronului și al meu făcătorului debine“ (24).

În iunie 1773, *Iosif II*, coregentul împărătesei *Maria Thereza*, a venit la Sibiu, unde a vizitat și spitalele și orfelinatele. Este posibil că, cu această ocazie, să se fi hotărît și trimiterea lui *Ioan Piuariu-Molnar* la Viena.

Între anii 1773—1774 au activat următorii profesori la facultatea de medicină din Viena:

- În specialitatea anatomiei: *Matthias Collin* (1765—1774),
- În specialitatea fiziologiei: *H. N. Crantz* (1756—1774),
- În specialitatea chimiei și botanicii: *N. V. Jaquin* (1769—1796).
- În specialitatea clinicii medicale: *Anton de Haen* (1754—1776),
- În specialitatea chirurgiei: *Ferdinand v. Leber* (1761—1808),
- În specialitatea obstetricii: *Valentin v. Lebmacher* (1756—1796) (25).

Studenții în chirurgie și oculistică au audiat probabil numai cursurile de anatomie, chirurgie și eventual și de obstetrică. În felul acesta profesorii lui *Molnar* au fost: anatomistul *Matthias Collin*, chirurgul *Ferdinand v. Leber* și eventual și obstetricianul *Valentin v. Lebmacher*.

Rămîne încă de văzut, cine a fost profesorul de oculistică al lui *Piuariu-Molnar*.

Facultatea de medicină din Viena a primit un profesor titular („Ordinarius“) de anatomie și oftalmologie abia în anul 1774, deci în anul în care *Molnar* a fost promovat magistru în oftalmologie. Era vorba de profesorul *Joseph Barth* care a funcționat încă în lipsa unei clinici de oftalmologie și care ar fi putut fi acela care a fost maestrul academic al lui *Piuariu-Molnar*.

Înainte de venirea lui *Barth* în acest post, la curtea imperială au fost chemați de obicei, în caz de nevoie, oculiști sau chirurghi italieni. Acești chirurghi, care au stat numai un timp oarecare la Viena, au fost obligați în mod curent de către împărăteasa *Maria Thereza*, să instruiască cîțiva tineri în specialitatea lor (26).

Astfel, pe timpul lui *Ioan Piuariu-Molnar*, a activat la Viena oculistul și chirurgul italian *Natalis Giuseppe Pallucci* (1719—1797). Acesta a dobîndit în Italia titlul de chirurg și de doctor în medicină, a fost chirurg al marelui duce de

Toscana și a trăit după aceea câțiva ani la Paris, pentru a se muta mai târziu la Viena.

El a fost specializat în tratamentul bolilor de ochi (mai ales al cataractei și al fistulelor lacrimale), în operațiile polipilor nazali și ale calculilor urinari.

Se pare că pregătirea profesională și dexteritatea manuală ca operator ale lui *Piuarium-Molnar* au fost foarte bune. Numai astfel se poate explica că el a fost numit încă în anul 1777, deci la numai trei ani după promoția sa, în gradul de medic oculist al marelui principat al Transilvaniei (27), post înalt care urma imediat după cel al protomedicului țării. Numai prin probitatea sa profesională se poate explica și faptul că *Piuarium-Molnar* a fost chemat în anul 1786 la Viena, să opereze de cataractă pe feldmareșalul contele *Peter v. Gourcy* (28), iar în anul 1791 să opereze tot aici pe generalul *Laszggallner*. Amindouă operațiile au reușit pe deplin. *Johann Karl von Laszggallner*, și el în grad de feldmareșal, a avut în anul 1791 vârsta de 77 ani și a trăit după operație încă 7 ani.

Din anul 1774 a activat la Viena, ca profesor de anatomie și ocuistică, profesorul *Joseph Barth*, cunoscut ca operator excelent de cataracte, dar tot așa de cunoscut și pentru mercantilismul său și șgircenia sa. Probabil din cauza acestor din urmă proprietăți, unii pacienți suspuși au ținut să-l aducă la Viena mai degrabă pe oculistul modest din Transilvania îndepărtată, ale cărui calități profesionale și morale au devenit cunoscute peste scurt timp.

Rămâne de clarificat încă o ultimă problemă: în caz că *Ioan Piuarium-Molnar* și-a terminat liceul la vârsta de aproximativ 18 ani, deci în anul 1767, și dacă a plecat la Viena, la studiile sale universitare aproximativ în anul 1773, se ridică problema unde a trăit el între anii 1767—1773 și cu ce s-a ocupat el în această perioadă?

Trebuie să recunoaștem că pentru această perioadă de timp din viața lui *Ioan Piuarium-Molnar* nu dispunem de date concrete. Totuși există indicii, care permit cel puțin unele supoziții sau ipoteze.

Astfel, în lecția sa inaugurală, ținută la Liceul academic din Cluj, în limba latină, în anul 1791 și tipărită în anul 1793 la Cluj, intitulată: „*Paraenesis ad auditores chirurgiae in Lyceo Academico Claudiopolitano...*” putem citi următoarele: „Eu încă din anul 1768 am redat vederea pierdută la mai mulți oameni săraci și i-am vindecat fără a primi vreun onorar de multe alte feluri de boală ale ochilor...” (29).

Reiese deci din aceste rânduri că *Ioan Piuarium-Molnar* a făcut încă cu 6 ani înaintea promovării sale în gradul de magistru în oftalmologie numeroase tratamente ale diferitelor boli de ochi și probabil și unele operații pe ochi („am redat vederea pierdută la mai mulți oameni săraci”).

Încă înaintea plecării sale la studii universitare, pentru activitatea sa ocuistică pledează și dedicația din cartea sa „*Economia stupilor*” (1785), închinată lui *Brukenthal*; *Piuarium-Molnar* scrie aici următoarele, adresându-se sprijinitorului său: „... și cum m-ai învrednicit a dobîndi limanul milei împărătești ca să mă poci mai desăvîrșit (sublinierea noastră) procopsi într-u știința tămăduirii ochilor...” (30). Acest lucru nu poate însemna altceva, decît că *Piuarium-Molnar* s-a „procopsit într-u știința tămăduirii ochilor” încă înainte de a primi stipendiul și că obținerea titlului academic la o facultate de medicină nu a însemnat pentru el decît desăvîrșirea pregătirii sale profesionale.

Această activitate ocuistică extrauniversitară, desfășurată de *Piuarium-Molnar* aproximativ între anii 1768 și 1773, nu a putut să fie decît o activitate de ucenic la un chirurg care a fost simultan și oftalmolog, sau eventual la un oculist ambulat așa cum au existat pe vremea aceea și în Transilvania.

În urma celor expuse putem rezuma pe scurt cercetările noastre în felul următor:

1. *Ioan Piuarium-Molnar* a urmat probabil liceul la Sibiu.

2. Se pare că înainte de a frecventa cursurile universitare de oftalmologie la Viena, el a făcut, aproximativ între anii 1768—1773, ucenicie la un chirurg oculist, a cărei identitate trebuie încă determinată.

3. Trimiterea lui *Ioan Piuriu-Molnar* la studii universitare, după anul 1770, nu a fost un caz izolat, ci pare să fi făcut parte dintr-un plan al guvernului transilvan sau al guvernatorului *Brukenthal*, pentru formarea unor specialiști calificați în domeniul obstetricii, oculisticii și al medicinei veterinare, alegându-se persoanele corespunzătoare din rindul celor formați în cadrul breslelor de chirurși.

4. *Ioan Piuriu-Molnar* a devenit magistrul în oftalmologie, fiind promovat la Viena în ziua de 24 octombrie 1774.

5. Disponind de o bună pregătire practică și teoretică, de calitate deosebită de operator, cit și de probitate profesională, *Ioan Piuriu-Molnar* a reușit să devină nu numai primul medic român din Transilvania cu grad academic, ci și primul profesor universitar român în domeniul medicinei din toată țara.

Sosit la redacție: 7 decembrie 1965.

Bibliografie

1. ERNA LESKY: Einführung in 150 Jahre Wiener Augenheilkunde. Viena (1962), 1; 2. I. LUPAȘ: Doctorul Ioan Piuriu Molnar. Viața și opera lui (1749—1815). Academia Română. Memoriile secțiunii istorice. Seria III. Tomul 21, București 1939. 641, 655, 657. O traducere latină a scrisorii a fost găsită în Arhiva cancelariei aulice de la Viena, fiind retrădusă în limba română de către prof. I. LUPAȘ; 3. SAMUIL IZSÁK: Locul lui Ioan Piuriu-Molnar (1749—1815) în medicina românească din secolul al XVIII-lea. În: Studii și cercetări de istoria medicinei și farmaciei din R.P.R. București (1962), 200; 4. I. LUPAȘ: Cîteva date biografice relative la Doctorul Ioan Molnar-Piuriu din Sadu (1749—1815). Anuarul Institutului de istoria națională 1921—22, 1, Cluj 1922/342; IZSÁK: vezi nr. 9, op. cit. p. 190; 5. NICOLAE BRÎNZEU: Școlile din Blaj, Sibiu 1898, p. 171. Comunicarea tov. prof. Iosif Nagy din Cluj la data de 14 mai 1964. 7. Comunicare a Bibliotecii documentare Bethlen din Aiud nr. 59 din 20 iulie 1964; 8. Comunicare a tov. dr. G. Gündisch din Sibiu din 25 ianuarie 1964 și din 27 februarie 1964; 9. Vezi nr. 5 op. cit. p. 171 citat de NICOLAE ALBU: Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800. Blaj 1944 p. 215; 10. Vezi nr. 2 op. cit. p. 659; 11. Vezi nr. 3 op. cit. p. 193. Despre relațiile lui Piuriu-Molnar cu Brukenthal vezi: R. SPEK: Brukenthal und Ioan Piuriu-Molnar. Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum. Sibiu 1946. Volum XI. Despre relațiile lui Piuriu-Molnar cu membrii familiei lui Brukenthal vezi: ILARIE CHENDI: Inceputurile ziaristicii noastre. Orăștie 1900, p. 13—15; 12. Vezi nr. 2 op. cit. p. 663; 13. a) Vezi nr. 4 op. cit. p. 342; b) V. BOLOGA: Ioan Molnar-Piuriu, primul medic titrat român ca autor medical. Clujul Medical 5, 152, 1924; c) I. LUPAȘ: Informații privitoare la activitatea doctorului Ioan Molnar-Piuriu. Anuarul Institutului de istorie națională 1924—25. Volum. III. Cluj 1926, p. 568; d) A. VERESS: Ceva despre viața și activitatea doctorului Ioan Molnar-Piuriu și a fiului său. Anuarul Institutului de istorie națională. volum III. Cluj 1926, p. 569; e) V. BOLOGA: Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuriu-Molnar von Müllersheim. Dacoromania IV, partea 1, Cluj 1927, p. 383; f) ALEXANDRU LENGHEL: Un autograf original al doctorului Ioan Molnar-Piuriu. Concluziuni grafologice asupra caracterului său. Clujul medical 1928, p. 340; g) ANDREI VERESS: Încă ceva la biografia doctorului Ioan Molnar. Revista istorică română, Volum II, 1932, 299. h) Vezi nr. 7, op. cit. p. 655; i) T. BODOGAC: Un document în legătură cu căsătoria doctorului Ioan Piuriu-Molnar. Anuarul Institutului de istorie națională. Vol. XX. Sibiu 1944. p. 518; j) NICOLAE ALBU: Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800. Blaj 1944. p. 164, 204, 248 și 286; k) AL. VIANU: Ioan Piuriu-Molnar în Moldova. Studii. Revistă de istorie 14. 935. 1961; l) Istoria României, Vol. III. București 1964, p. 767 și 797; 14. Am descoperit o singură excepție. La data de 26 iulie 1814, după

retragerea sa de la postul de profesor din Cluj și cu câteva luni înaintea morții sale, Piuaru-Molnar donează un exemplar al Paliei de la Orăștie Bibliotecii naționale ungare din Budapesta, semnând „Ioannes Molnar nobilis de Müllersheim, Doctor et pub. ord. Professor morborum oculorum in lyceo academico Claudiopolitano”, vezi: dr. IOSIF POPOVICI: Palia de la Orăștie 1582. *Analele Academiei Române. Seria II. Tom 33. București 1911. p. 517; 15. V. L. BOLOGA: Cîteva lămuriri și date cu privire la biografia lui Ioan Piuaru-Molnar. In: Omagiu lui Ioan Lupăș la implinirea vârstei de 60 ani. București 1943, p. 105; 16. V. L. BOLOGA: Johann Molnar von Müllersheim, recte Ioan Piuaru. Ein Beitrag zur Geschichte der ersten Wiener Schule und ihrer Ausstrahlungen. *Internationale Beiträge zur Geschichte der Medizin. Neuburger Festschrift. Wien 1927, p. 47: „... kann ich mir ein Fehlen in den Promotionslisten nur so erklären, dass er nicht medicus purus, sondern nur Magister der Chirurgie gewesen sein muss“; 17. Vezi nr. 15 op. cit. p. 107; 18. vezi nr. 16 cit și: VALERIU L. BOLOGA: Die historischen Grundlagen des Medizinunterrichts im heutigen Rumänien. *Sudhoffs Archiv für Geschichte der Medizin, vol. 24, 1931, p. 95. SAMUEL IZSAK, nr. 9. op. cit. p. 190; 19. A. NEAMȚU: Contribuții documentare noi privitoare la activitatea oculistului Ioan Piuaru-Molnar. In legătură cu operația și tratamentul la ochi al unui miner. *Istoria medicinei. Studii și cercetări. București 1957, p. 93. nota 1: „... quia intelxissem hic Cibiny peritum quemdam chyrgurgum Ioannem Molnar dari, qui visum oculorum restituere aciret...“; 20. Vezi nr. 15 p. 108. VALERIU BOLOGA și SAMUIL IZSAK: Medicina în Ardeal în timpul orînduirii feudale, in: *Contribuții la istoria medicinei în R.P.R. București 1955, p. 175—176. V. BOLOGA: Cîteva date și interpretări în legătură cu studiul și gradul academic al lui Ioan Piuaru-Molnar (1749—1815). *Revista Medicală 1956, p. 88; VICTOR LOTREANU: Ioan Piuaru-Molnar, luptător luminist din secolul al XVIII-lea, cel dintîi oftalmolog savant român. *Oftalmologia 1958, p. 369. SAMUIL IZSAK: vezi nr. 9. op. cit. p. 192; 21. Adresa nr. UA. Zl. 481/63 din 15. VI. 1963. a *Archiv der Universität Wien, Wien I., Dr. Karl-Lueger-Ring 1; 22. Vezi nr. 2. op. cit. p. 660; 23. VICTOR HANKE: Die Bedeutung Wiens für die Geschichte der Augenheilkunde. *Wiener medizinische Wochenschrift 75. 2479, 1925; 24. Vezi nr. 2. op. cit. p. 669; vezi nr. 21. op. cit. p. 107. VALERIU BOLOGA și SAMUIL IZSAK: Medicina în Ardeal în timpul orînduirii feudale, op. cit. p. 175—176; vezi nr. 9. op. cit. p. 193. De altfel Ioan Piuaru-Molnar nu a fost numai în legături oficiale cu Samuel von Brukenthal. Ei au fost membri în loja francmasonilor din Sibiu (vezi Fr. v. Zieglauer: *Geschichte der Freimaurerloge St. Andreas zu den drei Seeblättern in Hermanstadt 1767—1790). *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde 13. I. 1876, iar R. SPEK (vezi nr. 11. op. cit.) subliniază că Brukenthal a arătat o mare înțelegere față de activitatea culturală a lui Piuaru-Molnar; 25. THEODOR PUSCHMANN: Die Medicin in Wien während der letzten 100 Jahre Wien 1884; 26. Comunicare din 19. VI. 1963 a D-nei prof. dr. med., Dr. phil. Erna Lesky, directorul Institutului de istoria medicinei din Viena; 27. Vezi nr. 2. op. cit., p. 659; 28. Vezi nr. 13, op. cit. p. 568—569; 29. Texte privind dezvoltarea gîndirii social-politice în România. Vol. I. Ed. Academiei R.P.R. 1954; p. 105; 30. Vezi nr. 24.***********

* Mulțumim pe această cale tov. prof. *Iosif Nagy* din Cluj, dr. *Sigismund Vita* din Aiud, dr. *G. Gündisch* și dr. *Hertha Gündisch* din Sibiu, prof. *Nicolae Albu* din Blaj, prof. *Suciu* din Brașov, dr. *Franz Gall* din Viena, dr. med. et phil. *Erna Lesky* din Viena, care ne-au ajutat la întocmirea prezentei lucrări.